

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Ulla
Lohner:
En genealogisk
Udviisgelse.

EN GENEALOGISK
UNDERSØGELSE

AF

K. G. OCHSNER

KLOKKER VED SCT. ANDREAS MENIGHED

I KØBENHAVN

TRYKT SOM MANUSKRIFT

ODENSE

MILO'SKE BOGTRYKKERI

1902

Forord.

DET gaar med den genealogiske Fabel ligesom med Søslangen, det er umuligt at faa Livet af den, stadig kommer den igen. Det kan derfor være nødvendigt at ramme en forsvarlig Pæl igennem den, men det kan kun gøres ved omfattende genealogiske Undersøgelser og en nøje Prøvelse af alle de Forhold, som have givet Anledning til, at Fabelen eller Sagnet er opstaaet.

Nærværende lille Arbejde har til Hensigt at vise, at den Tradition, at Krigsraad, Godsejer Johann Friedrich Utcke (Utke) til Brolykke skal have været en Søn af Statsmanden, Grev Johann Friedrich Struensee, kun hører hjemme i Sagnets Verden.

Sofus Elvius.

I Familien haves tre Hovedversioner. Ifølge den ene skulde Johann Friederich Utcke som Struensees uægte Søn være bleven adopteret af Skræder Johann Friederich Utcke og Hustru, hvilket imidlertid fuldstændig strider mod Daabsprotokollens Angivelse.

Den 9. Februar 1761 fødes og fire Dage efter døbes i St. Petri Kirke i København Utckes Søn Johann Friederich. Det havde været en aldeles utilstedelig Frihed at anføre falske Navne for Forældrene, og der vil desuden ikke i Tilfælde af uægte Fødsel være Grund til at skjule Struenses Navn, eftersom denne da var en 24-aarig ikke meget bekendt om end lovende ung Læge i Altona, hvor han i 1760 havde købt sig »et lidet Hus« og da havde fast Ophold.

At Struensee selv skulde have staaet Fadder til Johann Friederich Utcke er fuldstændig greben ud af Luften*). Struensees Navn findes overhovedet

*) Fadderne, hvis Navne ere indførte i Kirkebogen, vare:
1. Oberstløjtnantinde Maria Claussen; 2. Jomfru Knudsen, Bryggerdatter; 3. Oberstløjtnant Peter Claussen; 4. Overauditor Carl

ikke knyttet til en eneste af de ni Daabshandlinger, der fandt Sted i Familien i Aarene 1751 til 1771. Til Børneflokken i det lille, fattige Skræderhjem slutter Johann Friederich sig ganske normalt og naturligt som Nr. 7, født i Hjemmet — muligvis i Klosterstræde, hvor en Datter to Aar før var død — og ikke indbragt som Adoptivbarn.

Ifølge den anden Version skal Struensee have staaet i Forhold til en af Husets Døtre. Da han d. 14. Januar 1769 kom til Kjøbenhavn i Kongens Følge, havde Utcke fire Døtre — 18, 17, 16 og 5 Aar gamle — som alle vare i Hjemmet. Struensee hyldede vel, som saa mange andre i Hofkredsen, en ret fri sexuel Morallære, og da Døtrene særdeles godt kan antages at have været meget smukke, kan der nok siges at have været en Mulighed for Antagelsens Rigtighed, men rettere er det dog at stille sig meget tvivlende over for den. De af mig gennempløjede Kirkebøger røbe absolut Intet om en saadan Forbindelse, og i de meget omfattende Dokumenter i Anledning af Behandlingen af Struensees Bo, findes ikke Spor af det antydede Forhold. Kongen doterer Brandts Elskerinde (eller dennes Barn) en Pension. Noget saadant nævnes ikke for Struensees Vedkommende. Utckes ældste Datter har giftet sig hemmeligt, og en anden menes at være kommen paa Afveje; men Struensees Navn blandes aldeles ikke ind i disse Sager.

Christian Smidt; 5. Kræmmer Bendsen; 6. Thor Peters. Kolding;
7. Paul Rosenørn Vogt, Kræmmersvend. (S. E.)

Det er uomstødeligt sikkert, at Johann Friederich Utcke paa særegen Maade mindedes Struensees sørgelige Død, thi han skal regelmæssig have lukket sig inde hver Aarsdag for Exekutionen; men derfor behøver der ikke nogensinde at have været nogen intim Forbindelse mellem Førstnævntes Familie og den faldne Statsmand.

Ifølge den tredie Version skulde Johann Friederich Utcke have været Struensees og Madam Utckes Søn. Dette synes mig at maatte være, saavel fysisk som psykisk sét, et komplet Falsum. Ifølge historiske Beretninger skal Struensee første Gang have set København den 14. Januar 1769 (han er glad ved Tanken om at komme til Byen ogsaa paa Grund af »et galant Æventyr«; men dette kan jo rimeligvis være indledet paa hans Rejse med Kongen), — og nu bliver Spørgsmaalet: »Hvorledes kan, ni Aar tidligere, den 23-aarige Læge fra Altona og den 30-aarige Skræderkone fra Kjøbenhavn have truffet hinanden?«

Hun har i Aarene 1751—1759 født sin Mand fem Døtre og en Søn*), og saa skulde hun med fire Børn i Hjemmet (de to døde 1755 og 1759)

-
- *) 1. Sophia Justina, døbt 28. Maj 1751.
 2. Maria Elisabeth, døbt 25. April 1752.
 3. Anna Catharina, døbt 11. Juni 1753.
 4. Christiana, døbt 19. Juli 1754, begr. 8. Septbr. 1755.
 5. Carl Samuel, døbt 1. Juni 1756.
 6. Frederica Christiana, døbt 18. April 1759, begravet 11. Oktober s. A.

have forladt Byen i første Halvdel af 1760, truffet Struensee i Altona eller andet Steds, svigtet sin Mand, hvem hun atter i 1764 og 71 føder Børn, og kastet sig i Armene paa én hende vistnok ganske ukendt Person, hvis Søn hun skulde føde i Februar 1761.

Dette bliver vanskeligt at forstaa, ja for mig ligefrem umuligt. Dels har Forholdet mellem Ægtefællerne vist været meget kærligt; ved Hustruens Begravelse viser Manden hende al mulig Ære; og foruden andre sjælelige Grunde, der maa have hindret denne formodede Forbindelse, er der den meget væsentlige Grund, at hun næppe har haft Raad, Tid og Lejlighed til at begive sig paa Rejse. I Adresseavisen for 11. Maj 1778 — paa et Tidspunkt, da alle Børnene oven i Købet vare komne fra Haanden — staar følgende Avertissement:

»Til behagelig Efterretning for mine respektive Velyndere bekendtgjøres herved, at hos mig informeres honette Folks Jomfrudøtre i Opstikning, Brodering, Hviidsøm samt Linnetsyning etc. og i Kost og Logie.

S. M. Utcke,

boende i lille Kannikestræde Nr. 27.«

Et Avertissement som dette røber, at den, der har indrykket det, har været dygtig, hæderlig, arbejdsom og jævnt trængende. Man erindre, at

senere fik de, foruden Johann Friederich, Børnene:

8. Ulrica Lucia, født 20. Maj 1764.

9. Thomas Christopher, født 2. Marts 1771, begravet
10. April s. A. (S. E.)

Manden havde Forretning og at det yngste Barn var 14 Aar.

Som et meget interessant Vidne mod den tredje Version taler et Brev fra den gamle Utcke i følgende Anledning:

Sønnen var i Aaret 1770 den 28. Juni kommen i Metropolitanskolen eller som den den Gang kaldtes Kjøbenhavns Skole. Her havde han i »5te Lectie« (1776) en Kammerat, Gottl. Fred. Schauman, Søn af Kabinetskurér Jens S., en stor og stærk Fyr, der holdt af at prygle de smaa i de lavere Klasser, og som gjorde sig »formidabel«, idet han, »med en stor Læg-Kniv, $\frac{1}{4}$ Alen lang,« truede de smaa. Herover blev den lille Utcke forbitret, og i et Slagsmaal med Schauman, som fuldstændig havde Overtaget, trak Utcke sin Kniv og saarede den anden. Begge Eleverne forvistes saa fra Skolen.

I Brevet til Biskop Harboe hedder det nu: »En haard Dom er overgaaet mig som Fader, hvilken rører mig paa det ømmeste. — Tillad naadigst, højædle Hrr. Biskop, at jeg, som meest straffet, bliver min ulykkelige Søns Forsvar. — Deres højædle Højærværdighed bære Medlidenhed med en Fader, som det er en Vanære, at det hender, at han har avlet en vanartet Søn . . .«

Som man vil se, er der hos den gamle Utcke ikke Skygge af Tvivl om, fra hvem Johann Friedrich nedstammer.

Det hævdes i Familien, at der ifølge Portrætter

af Struensee skal være en stor Lighed mellem ham og et Par af Joh. Fr. Utckes Descendenter; ganske vist minder et Profilbillede af Struensee i høj Grad om den ene af disse, men det kan jo være en ren Tilfældighed, og angaaende Ligheden med den anden, da har en anerkendt Kunstmaler til mig udtalt, at han har gjort ret omfattende Studier for at kunne konstatere denne Lighed uden dog at komme til noget positivt Resultat, men iøvrigt maa man jo erindre, at Joh. Fr. Utcke, der havde 13 Børn*) har en overmaade talrig Descendents, saa det maatte være helt mærkeligt om ikke en eller anden havde Træk, der kunde minde om en bestemt Person, som man gjerne ønsker at finde Familielighed med.

Jeg tror aldeles bestemt, at det er det bedste at stryge denne Post om Ligheden samt ligefrem at forkaste alle de nævnte tre Versioner, og simpelt

*) Utcke, der havde lært Farmacien hos Hofapoteker Becker i Kjøbenhavn, kom som Landmaaler til Fyn, hvor han udskiftede store Strækninger af Jorderne mellem Odense, Nyborg og Kerteminde. Her laa Herregaarden Brolykke, hvis Ejer Hans Jørgensen, født 17. Marts 1766, var bleven gift 15. November 1792 med Sophie Hedevig Heilmann, en Præstedatter fra Kerteminde, men døde allerede Aaret efter den 16. Juli 1793; med Enken blev U. gift 12. Juni 1795. Under Krigen var han Kystbefalingsmand og fik derfor i 1808 Titel af Krigsraad, han døde 22. September 1824 under et midlertidigt Ophold i København. Med sin første Ægtefælle havde Fru U. en Søn Søren Jørgensen, døbt 18. Marts 1793, denne antog Stedfaderens Navn Utke (Utcke) og døde 10. Juli 1851 som pensioneret Oberstløjtnant af Rytteriet.

(S. E.)

hen at betragte Utckes Ihukommelse af Exekutionsdagen som et ganske logisk, maaske noget excentrisk Udslag enten af politisk Frisind eller af en varmhjertet Humanitetens Protest imod hin hæslige Begivenhed den 28. April 1772, til hvilken den 11-aarige Skrædersøn rimeligvis, saaledes som de fleste Københavnere, har været Vidne, og som har brændt sig ind i Sjælen, og forfulgt ham lige til han 63 Aar gammel lukkede sine Øjne.

Hermed er hele Familiegaaden fuldstændig løst, og al Mystik er forsvunden.

Excentricitet var ikke helt ukendt i Familien; i Gentoftes Vielsesprotokol findes følgende Vidnesbyrd derom:

»Den 13. August 1773 copuleredes efter Kongebrev Studiosus juris Christen Severin Nicolaj Bastholm, en Broder til Magister Christian Bastholm i Citadellet i Kjøbenhavn*), og Pigen Sophie Justine Frederikke, Utckes Datter, skønt man strax efter fik at vide, at Bruden var stjaalen ud uden hendes Forældres Samtykke, Vidende eller Villie.«

Jeg mener — og tror at have bevist det — at Forholdet Utcke — Struensee udelukkende hører hjemme i Fantasiens Verden. Dog har jeg søgt meget omhyggeligt at finde det Pas, som rimelig-

*) Dette er urigtigt; Christen Severin (ikke Nicolaj) Bastholm var ikke en Broder, men derimod en Fætter til Magister Chr. Bastholm; han var født 7. Juni 1749 i København, Søn af Optikus Christen B. blev Student fra Metropolitanskolen 1768 og Cand. juris 22. Oktober 1772.

vis vilde være udstedt i Anledning af Madam Utckes supponerede Rejse til Altona, ligesom jeg i Aviser fra Altona har søgt at finde hendes Navn — men Alt forgæves.

Familien staar efter min Mening komplet usaaret af Rygtet.

Ved at sysle med foranstaaende Thema har jeg faaet Lejlighed til at danne mig et Billede af den jævne Haandværkerfamilie og faaet et lille Indblik i dens hjemlige Forhold.

Utcke — saaledes staver han i Marts 1780 selv sit Navn, men ofte skrives der i Kirkebogen Utge, nu er Skrivemaaden Utke — er indvandret fra Pommern og har den 4. Maj 1750 af Magistraten faaet Borgerbrev som Skræder. Han var ikke, hvad der er bleven sagt, »Hofskræder«, da han lige til det sidste findes i Vejviseren (1796) som Skræder. Den 31. Juli 1750 vies han i St. Petri Kirke til Sophie Magdalene Wick, født her i Byen 1730, døbt 25. Aug. i St. Petri Kirke — Datter af Christopher von der Wieck og Christiana Sophia Magdalena — med hvem han var gift i 30 Aar. Familien har boet paa Ulfeldtsplads, hvor Datteren Christiana dør 1755, i Klosterstræde, i Lille Kannekestræde, hvor Hustruen dør, og fra 1784—96 i Hyskenstræde 42. Maaske har Mandens høje Alder, maaske har den store Brand fra 5. til 7. Juni 1795 med efterfølgende Nedgang i Forretningerne bragt ham til at søge Ly i den til St. Petri tyske Menighed hørende Peltske Stiftelse, hvor vi senere træffe

ham. I Aarenes Løb har han, inden Hustruen døde, mistet tre Børn, faaet to Døtre gifte og taget Afsked med Sønnen Samuel, der drog til Nordamerika, og fra hvem der ved Hustruens Død i 1780 ikke var kommen Brev i ti Aar.

Senere giftes Datteren Anna Catharina med Sognepræst Jørgen Wedseltoft til Værsløv og Jordløse (født 27. Januar 1751 i Svallerup Præstegaard, begravet 24. Februar 1813 som Sognepræst i Raklev). Den gamle Mand har i 1789 med Sønnen Joh. Fried. været dernede til Barsedaa, og ni Aar efter dør han samme Sted som Lem af den Peltske Stiftelse; men han dør ikke under et kort Besøg, thi Præsten skriver den 10. Aug. 1798:

»Idag begravet min Kones Fader, som i nogle Aar har boet her i Præstegaarden.«

Han var da 82 Aar gammel. 18 Aar i Forvejen havde han, som meddelt, mistet sin Hustru, der døde den 19. Marts 1780 »von Inflammationsfieber in kleiner Cannikestrasse Nr. 26.« Her har Kirkebogen en lille Fejl, thi Bopælen var Nr. 27, hvad baade det forhen omtalte Avertissement og Skifte- retsdokumenterne vidne om.

Lejligheden har været ret beskeden, da den kostede 26 Rigsdaler om Halvaaret, og Indboet har svaret til den. Moderens Gangklæder deles mellem Døtrene, og Resten af Ejendelene vurderes til 174 Rdl. 2 Mk. 12 Sk.; men Begravelsen skal i alle Maader være den Afdøde værdig, hvorfor den gamle Skræder koster 72 Rdl. 4 Mk. 12 Sk. paa

den. Han forlanger Sang med enkelt Kor, »bedste Bajns Ligvogn« til 10 Rdl. 4 Mk., »Invitationsvogn« med Tjener, 2 Tjenere ved Ligvognen, 7 Vogne til Sørgeparrene, 1 Vogn til Bedemanden og 1 Politibetjent til at holde Orden.

Ere Aktiverne smaa, saa ere Passiverne desto større, nemlig 298 Rdl. 4 Mk. 12 Sk., hvoriblandt en Obligationsgæld paa 200 Rdl. fra 1769; men Utcke faar dog Boet extraderet.

Paa dette Tidspunkt haves følgende Børn:

1. Sophia Justina, 29 Aar, gift med Oberbetjent ved Consumptionen i Scheen i Norge, Chr. Severin Bastholm.
2. Maria Elisabeth, 28 Aar, gift 2. Decbr. 1774 i St. Petri Kirke med Johan Conrad Buschow (der var født i Tyskland, rimeligvis i Brandenburg, og tog Borgerskab 6. Juni 1774 som Skrædermester i København).
3. Anna Catharina, 27 Aar, ugift.
4. Carl Samuel, 24 Aar, i Nordamerika.
5. Johann Friederich, 19 Aar, i Condition hos Apotheker Becker.
6. Ulrica Lucia, 16 Aar, ugift (hun blev gift 5. Marts 1784 i St. Petri Kirke med Skrædersvend Rasmus Rasmussen Leerbeck).

Fire Aar efter bor Utcke i Hyskenstræde 42 og saa kommer han (1796?) i den Peltske Stiftelse, men om hans Indlemmelse og korte Ophold der, kan Intet meddeles, eftersom Protokollerne, ifølge den

nuværende Inspektørs Udtalelse til mig, er meget jusket førte. Adgang til at se dem nægtedes mig.

Datteren og Svigersønnen berede ham saa det omtalte landlige og fredelige Asyl i Præstegaarden i Værsløv.

Der haves, mig vidende, intet Billede af ham, men ved Hjælp af Birkindegaards Skifteprotokols Bilag kan man faa et lille Indtryk af hans Person og Forhold. Samtlige i Præstegaarden ham tilhørende Ejendele vurderes til 11 Rdl. 5 Mk. og 12 Sk., og paa denne Værdi giver Arvtageren, den Peltske Stiftelse, Afkald, gennem Brev fra de to Direktører, hvorimod hans i Stiftelsen værende Ejendele tilfalder denne. Hvori disse have bestaaet vides ikke, men meget illustrerende ere Notitserne fra Skifteretten.

Jeg forestiller mig da den gamle Johann Friedrich Utcke som en sirlig Olding, der med sin udenlandske Accent og maaske exotiske Ansigt har vakt en vis Opsigt paa Egnen, og som har været ledsaget paa sine Spadsereture af den lille 7—9 Aars Datterdatter Inger Sophie Magdalene (født 13. Oktober 1789 i Værsløv), til hvem han havde staaet Fadder. At han har haft det godt i sit Livs Aften, tænker jeg mig som en afgjort Sag, thi »Madam Wedseltoft,« som atter og atter maatte staa Fadder til Bøndernes Børn, ogsaa efter at hun var kommen til Raklev, har vist været en afholdt Præstekone og en omhyggelig Datter. Hun dør i Fredericia 18. September 1839, 86 Aar gammel,

og har et smukt Lov paa sig. Det har nok været hende en Glæde at se den gamle Fader ved festlige Lejligheder iført sin mørkegrønne Klædes Kjole med ditto Vest, eller maaske den gule Vest med to Rader Knapper, sorte Fløjels Benklæder med Spænder, Manchetskjorte og Paryk »med Pung«. Til Hverdag har han vel brugt sin graa Frakke, sine sorte Klædes Benklæder, sin Hør-lærreds Skjorte og den »runde« Paryk. Fremstikende af Lommen syntes jeg at se en Snip af et af hans fem blaåtærnede Lommetørklæder, og at han har været soigneret barberet, derom vidner indirekte det »Rage-Knivs-Fotte-Rael«, som fandtes. Kniven og Barberkosten har vel ogsaa existeret.

Foranstaaende lille Skitse har cirkuleret i Haandskrift blandt en Mængde af den store Familie i ca. 30 særskilte Hjem. Jeg sluttede den med følgende Ord:

»Lad det være uomstødeligt sandt, hvad der fra én Side hævdes, at Utckes Descension fra Struensee ene og alene har sin Oprindelse i en Spøg, saa er det dog hævet over enhver Tvivl, at den i Aarenes Løb er bleven til en rodfæstet Familietradition. Og jeg mener da, at det ikke alene er min Ret men endogsaa min Pligt, at lade mine meget alvorlig foretagne Undersøgelser, hvortil har været benyttet et omfattende Materiale, blive kendte.«

K. G. Ochsner.

